

İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme

**Bilimlerdeki Hata ve Zorlukların Başlıca Nedenlerinin
Yanı Sıra Septisizmin, Ateizmin ve Dinsizliğin
Temellerinin Soruşturulduğu Bir İnceleme**

George Berkeley

Çeviren:
Selami Atakan Altınörs

George Berkeley: George Berkeley 12 Mart 1685'te İrlanda'nın Kilkenny kentinde doğdu. 1700 yılında Dublin Trinity College'a girdi ve matematik, klasik eserler, mantık ve felsefe okudu, 1704 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden 1707'de burs kazanmasına kadar geçen sürede matematik üzerine yazılar yazdı ve en ünlü olduğu doktrini, yani immateryalizm doktrinini geliştirmeye başladı. Çevirisi sunulan *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme* adlı eseri 1710 yılında yayımlandı ve birçok açıdan farklılık gösteren ikinci baskısı ise 1734 yılında yayımlandı. 1713'te Berkeley ilk kez Londra'ya gitti. Londra'da kısa bir süre kaldıktan sonra Dublin'e geri döndü ve İlahiyat Lisans ve İlahiyat Doktorası derecelerini aldı. 1724 yılında Derry Dekanı olarak atandı. 1734 yılında Cloyne piskoposu olarak atandı. 14 Ocak 1753'te hayata veda etti.

Selami Atakan Altınörs: Galatasaray Üniversitesi'nde felsefe profesörü olarak görev yapmaktadır. Dil felsefesi, zihin felsefesi ve Yeniçağ felsefesi alanlarında yayımlanmış çok sayıda makalesi ve tebliği olan Altınörs'ün yayımlanmış telif kitapları yanında felsefe alanında dilimize kazandırdığı otuzdan fazla çevirisi mevcuttur.

İçindekiler

<i>Çevirenin Notu</i>	7
<i>Berkeley'in Kısa Biyografisi</i>	9
Giriş	11
İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme	31

Berkeley'in Kısa Biyografisi¹

George Berkeley 12 Mart 1685'te İrlanda'nın Kilkenny kentinde doğdu. 1700 yılında Dublin Trinity College'a girdi ve matematik, klasik eserler, mantık ve felsefe okudu, 1704 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden 1707'de burs kazanmasına kadar geçen sürede matematik üzerine yazılar yazdı ve en ünlü olduğu doktrini, yani immateryalizm doktrinini geliştirmeye başladı. 1709'da *An Essay Towards a New Theory of Vision* [Yeni Bir Görme Teorisi Üzerine Bir Deneme] adlı eserini yayımladı. Bu eser, Berkeley'in immateryalizminden bağımsız olmasına rağmen, onu besleyen, görsel algı hakkında yeni bir açıklama geliştirir. Çevirisi sunulan *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine Bir İnceleme* adlı eseri 1710 yılında yayımlandı ve birçok açıdan farklılık gösteren ikinci baskısı ise 1734 yılında yayımlandı. 1712 yılında, kraliyetin mutlak üstünlüğünü kabul etmemiz yönündeki Hristiyan doktrinini savunan *Passive Obedience* [Pasif İtaat] adlı eseri yayımlandı. 1713'te Berkeley ilk kez Londra'ya gitti. Swift, Addison, Pope ve Gay (ve diğerleri) ile tanıştı ve ilk kısa Avrupa turuna çıkmadan önce *Three Dialogues Between Hylas and Philonous* [Hylas ile Philonous Arasındaki Üç Diyalog] adlı eserini yayımladı. 1713'teki ikinci kıta gezisinde, Aziz George Ashe'in öğretmeni olarak görev yapan Berkeley'in İtalya'da daha uzun bir konaklamadan önce Paris'te yaşlı Nicolas Malebranche ile görüşme girişiminde bulunduğu düşünülmektedir. İkisinin gerçekten tanışıp tanışmadıkları bilinmemektedir. Avrupa'dan döndükten sonra, 1721 yılında bilim felsefesi hakkında önemli bir deneme olan *De Motu* [Hareket Üzerine] adlı eserini yayımladı.

1 P. J. E. Kail'in *Berkeley's A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge* başlıklı kitabından aktarılmıştır.

Londra'da kısa bir süre kaldıktan sonra Berkeley Dublin'e geri döndü ve İlahiyat Lisans ve İlahiyat Doktorası derecelerini aldı. 1724 yılında Derry Dekanı olarak atandı. Bundan önce Bermuda'da bir misyonerlik ve edebiyat koleji kurmak için bir plan hazırlıyordu. Yeni evlendiği eşi Anne (kızlık soyadı Forster) ile Atlantik'i geçerek Virginia'ya ulaştı ve oradan Rhode Island'a gitti. Burada, bugün de hâlâ ayakta olan Whitehall adlı bir ev inşa etti. Parlamento'nun kolej için onayladığı para daha sonra geri çekildiğinden, bu isim ironik bir anlam kazandı ve Berkeley Amerika'yı terk edip Londra'ya gitmek zorunda kaldı. Yine de bu süre tamamen boşa geçmedi, çünkü bu süre zarfında *Alciphron or the Minute Philosopher* [Alciphron ya da Küçük Filozof] adlı eserini yazdı. Bu eser, Mandeville ve Shaftesbury gibi Hristiyan olmayan filozofları ya da "özgür düşünürleri" eleştiren bir eserdir ve Berkeley'in düşüncesinin, özellikle de dil hakkındaki görüşlerinin birçok yönünü aydınlatmaktadır.

1734 yılında Cloyne piskoposu olarak atandı. Son yıllarında, çam katranı ve suyun karışımından oluşan ve karışım çöktükten sonra suyun ayrıldığı katran suyunun sağlık yararlarına büyük ilgi duymaya başladı. En çok okunan eseri olan *Siris: A Chain of Philosophical Reflexions and Inquiries concerning the Virtues of Tar-water, and divers other subjects* (1744) [Siris: Katran Suyunun Faydaları ve Diğer Çeşitli Konular Hakkında Felsefi Refleksiyonlar ve Araştırmalar], başarısını halk sağlığı konusundaki görüşlerine borçludur. Eserin konuları çeşitlidir: Berkeley'in birçok dergi makalesinde de savunduğu katran suyunun faydaları dışında, eser Platonculuk, immateryalizm ve Teslis gibi konuları da ele alır ve felsefi açıdan büyüleyici bir metindir. Berkeley, hayatının son yılını oğlu George'un üniversiteye devam ettiği Oxford'daki Holywell Street'te geçirdi. 14 Ocak 1753'te öldü ve ironik bir sonla, John Locke'un eski üniversitesi Christ Church'ün şapelinin çok sağlam maddi tözünün altına gömüldü.

Giriş

I. FELSEFE, bilgelik ve hakikat arayışından başka bir şey olmadığına göre, ona en çok vakit ve emek harcayanların, diğer insanlara kıyasla zihnen daha büyük bir huzur ve dinginliğe, bilgide daha büyük bir açıklık ve netliğe sahip olmaları, şüphe ve güçlüklerden daha az rahatsız olmaları haklı olarak beklenebilir. Oysa durum şudur: Sağduyunun düz ana yolunda yürüyen ve doğanın dikte ettikleriyle idare olunan okumamış insan kitlesinin büyük ölçüde tasasız ve huzurlu olduğunu görürüz. Onlara tanıdık gelen hiçbir şey izaha muhtaç veya anlaşılması zor görünmez. Onlar duyularının sunduğu verilerin apaçıklığından şüphe duyup yakınmazlar; böylece septisizmin ağına düşme tehlikesinden bütünüyle uzaktırlar. Fakat daha üstün bir ilkenin ışığını takip etmek, şeyler üzerine akıl yürütmek, derin düşünmek ve refleksiyon yapmak üzere duyulardan ve içgüdülerden uzaklaşır uzaklaşmaz, daha önce tam olarak kavradığımızı sandığımız o şeylere dair zihnimizde binlerce tereddüt baş gösterir. Duyuların ön yargıları ve hataları her yönden açığa çıkmaya başlar; bunları akıl yoluyla düzeltmeye çabaladıkça da spekülative düşüncede ilerledikçe çoğalan ve üzerimize üşüşen tuhaf paradoksların, zorlukların ve tutarsızlıkların içine farkında olmadan çekiliriz; tâ ki sonunda pek çok karmaşık labirente dolaştıktan sonra kendimizi tam başladığımız yerde bulana ya da daha kötüsü, çaresiz bir septisizme boyun eğene kadar.

II. Bunun nedeninin, şeylerin anlaşılmazlığı veya anlama yetilerimizin doğal zayıflığı ve kusurluluğu olduğu düşünülür. Sahip olduğumuz melekelerin az sayıda olduğu, bunların da doğa tarafından şeylerin içsel özüne ve yapısına nüfuz etmek

için değil, yaşamın sürdürülmesi ve rahatlığı için tasarlandığı söylenir. Dahası, insan zihni sonlu olduğundan, sonsuzluktan pay alan şeyleri ele aldığı anda absürtlülükler ve çelişkilere düşmesi şaşılacak bir şey değildir; sonlu olanın, doğası gereği, sonsuz olanı kavrayamaması yüzünden zihnin bu çelişkilerden kendini kurtarması da imkânsızdır.

III. Ama, kabahati öncelikle melekelerimize atıp onları yanlış kullandığımızı göz ardı ederek kendimize karşı belki de fazla müsamahakâr davranıyor olabiliriz. Doğru prensiplerden hareketle yapılan isabetli çıkarımların, sürdürülmesi imkânsız ya da birbiriyle uyumsuz sonuçlar doğurabileceğini varsaymak akla yakın değildir. Tanrı'nın, insan oğullarına, bütünüyle onların erişim menzillerinin dışına yerleştirdiği bir bilgiye yönelik güçlü bir arzu vermekten daha cömertçe muamele ettiğine inanmalıyız. Bu durum, canlılara hangi iştihaları [*appetites*] aşılamış olursa olsun, doğru kullanıldığında onları tatmin etmede yetersiz kalmayacak araçları da genellikle sunan İlayetin [*Providence*] o mutat müşfik yöntemleriyle bağdaşmaz. Sözün özü, bugüne kadar filozofları oyalamış ve bilgiye giden yolu tıkamış olan o zorlukların hepsinin olmasa bile çok büyük bir kısmının tamamen kendimizden kaynaklandığını düşünmeye meyilliyim. Yani, önce kendi kendimize bir toz bulutu kaldırıp, sonra da göremiyoruz diye şikâyet ediyoruz.

IV. Dolayısıyla amacım, felsefe ekollerinin içine bunca şüphe, belirsizlik, saçmalık ve çelişkiyi sokan ilkelerin neler olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmaktır; öyle ki en bilge insanlar bile cehaletimizin devasız olduğuna inanmış ve bu durumu zihinsel yetilerimizin doğasındaki hantallığa ve kısıtlılığa bağlamışlardır. *İnsan bilgisinin* ilk ilkeleri üzerine dikkatli bir inceleme yapmak, onları her yönüyle didik didik ederek incelemek, katlanacağımız zahmete kesinlikle değecek bir çabadır; bilhassa da, zihni hakikat arayışında durduran ve çıkmaza sokan o engeller ile zorlukların, objelerin karanlığından ve karmaşıklığından veyahut anlama yetisinin doğal kusurlarından ziyade, üzerinde ısrarla durulan ve pekâlâ kaçınılabilecek yanlış ilkelerden kaynaklandığına dair haklı şüphelerimiz varken.